

Emlékeim Kucsman Árpádról

A 2012-ben elhunyt Kucsman Árpád Széchenyi-díjas kémikus, az ELTE professor emeritusa, 20 éven át volt az egyetem Szerves Kémiai Tanszékének vezetője. Az organikus kémvegyületek területén folytatott vizsgálatait világszerte elismerték. Eötvös Loránd halálának centenáriuma kapcsán meg kell említenünk, hogy az általa alapított Bátor Eötvös József Collegiumnak Kucsman Árpád 1945 és 1949 között tagja volt. Jóllehet Kucsman Árpádot az MTA nem választotta tagjai sorába, „mindössze” akadémiai doktor volt, nevét mégis Zemplén Géza, Müller Sándor és Szabó Zoltán Gábor, a régi Eötvös Collegium nagy kémikus akadémikusainak nevével együtt fogjuk emlegetni.

1946-ot, talán 1947-et írtunk. Tavasz délelőtt. Az Eötvös Collegium lépcsőházában a hatalmas kép, Raffaello *Athéni iskolája* alatt ketten állnak. Apám figyelmesen hallgat egy fekete hajú kollégistát. A fiú arcán őszinte kétségbeesés, ahogyan széles mozdulatokkal kísérve mondandóját, izgatottan magyaráz. Később a családi ebédlőasztalnál Apám szokásos beszámolójában megemlíti: „Képzeldétek, Kucsman Árpád meséli, meglehet, hogy többedmagával foszfénmérgezést kapott az egyetemen.” Így tudtam meg, hogy a kollégista, akivel Apám pár órával korábban a lépcsőházban beszélgetett, egy vegyész-dögész, és Kucsman Árpádnak hívják. Amikor aztán több mint 10 évvel később ezt a történetet elmeséltem Árpádnak, csodálkozott, hogy erre emlékezem. Összesen ennyi emlékem maradt a kollégista Kucsman Árpádról. Ő viszont hatvan év távolából is kedvesen emlékezik a tizenéves Tomasz Jenőre. „Látom magam előtt Jenőket, a hórihorgas kisfiút, amint a kollégiumi kertben sétálgat csatos lakkcipőjében” – írja *Egy kémikus a régi Eötvös Collegiumban* című, 2006-ban megjelent könyvében.

✱

Barátságunk az egyetemen kezdődött. Valószínűleg másodéves koromban, amikor a szerves kémia főkéllégiumot kezdtük hallgatni. Árpád akkor már a Szerves Kémiai Tanszék tanársegéde volt. Az első félév végén, 1955 januárjában Mészáros Miónál kollokváltunk a B épület nagy előadótermében. Már levizsgáztam, amikor Árpád bejött. Talán csak azért, hogy megtudakolja, hogyan sikerült a vizsgám. Hiszen épp csak rápillantott a vizsgázottak névsorára, és már ment is ki a teremből. Ma is előttem van, ahogy összekulcsolt két kezével elégedetten mosolyogva intetet felém.

✱

Szép napos délelőtt sétálunk az Andrásy úton, 1957 elején. Tanítás még nincs. A disszidálásokról beszélgetünk. A Tanszékről

■ A szerző édesapja az Eötvös Collegium klasszika-filológia tanára, aligazgatója, 1944–45-ben megbízott igazgatója volt.

öten mentek el, köztük a három párttag. Azok, akiknek a véleménye alapján minősítették a Tanszék dolgozóit. „Nekem nem fordult meg a fejemben a disszidálás” – mondja. „Két okból. Itt, a könyvírásban, mondhatom, a Prof. jobb keze vagyok. Meg aztán manuálisan elég balfasz vagyok.” Ez volt az első hosszabb beszélgetésünk, amire emlékszem.

✱

Tenor nincs, mindenki azt csinál, amit akar – ezt az Eötvös-kollégista elvet lebegtetve szemünk előtt töltöttünk el egy hétvégét Wurfur Béla barátomék balatonföldvári villájában hárman: Béla, Árpád és én, valamikor az ötvenes évek végén. Csak esténként találkoztunk: mindegyikünk máskor evett, máskor fürdött a Balatonban, máskor olvasott a kertben (Árpád itt fejezte be Szabó Magda *Ózét, még sírtam is a végén* – mondta), máskor kószált Balatonföldváron. Budapestre is külön-külön utaztunk. Árpád maradt utolsónak, ő zárta be a házat.

✱

1958-ban vagy 59-ben lehetett. Átmentünk a Műegyetemre, hogy megnézzünk egy oktatófilmet, melyet Fieser professzor készítetett, hogy a gyakorlatban személyesen bemutassa a szerves kémiai preparatív laboratóriumi munka alapműveleteit. A Műegyetemről és a TTK-ról sokan gyűltünk össze oktatók és hallgatók az egyik Gellért téri épület nagy előadóteremben, és vártuk a vetítés kezdetét, amikor váratlanul kialudt a villany. A mindössze néhány másodperces sötétben Árpád hangja volt hallható: *szabad a csók*.

Másnap reggel nem volt még fél kilenc, amikor Árpád üzent [Kajtár] Mártonnak és nekem, hogy azonnal jöjjünk a laborjába. Csodálkoztunk, hiszen ő csak akkor szokott ilyen korán bejönni az intézetbe, ha halaszthatatlan dolga akadt. A laborban ott találtuk a Fiesernek öltözött Árpádot hosszú ujjú fehér ingben, nadrágtartóval rögzített fekete nadrágban, melynek farzsebéből, akárcsak Fieseréből, egy konyharuha lógott ki hosszan. Pontosan úgy, mint Fieser, gyors mozdulatokkal dolgozott, miközben a konyharuhával minduntalan törölgette az asztalt, mint a professzor az előző nap látott filmen. Remek alakítás volt, mindhárman ragyogóan szórakoztunk.

✱

Együtt láttuk a *Ványa bácsi* Gellért Endre rendezte előadását a Nemzeti Színház Kamaraszínházában. Árpád legjobb barátja, Réz Pali és felesége is ott volt. Az egyik szünetben Pali azt mondja Árpádnak: *Magának is ki kellene ülnie a színpadra ezek közé a szerencsétlen figurák közé. Nem kellene semmit csinálnia, csak ott ülnie egyikük mellett.*

✱

Nyolc év amerikai tartózkodás után, 1996 elején jöttünk haza. 1988 Magyarországról 1996-ba cseppenne, az első maradandóan pozitív élményünk, amikor a televíziót bekapcsolva éppen a Széchenyi-díját átvevő Árpádot pillantottuk meg.

Ezután gyakran találkoztunk. Általában mi mentünk Stoczek utcai lakására, de néhányszor ő is felkeresett bennünket Gödöllőn. Első gödöllői látogatásakor ebéddel vártuk. Feleségem, Mari, többek között egybesült disznóhúst és meggyes pitét készített. Amikor Árpád meglátta az ételeket, felkiáltott: „A kedvenceim! A mama is mindig ezeket csinálta.” Attól kezdve, ha mentünk hozzá, disznósültet ritkábban, de meggyes lepényt, vagy ahogyan

egymás között hívtuk „meggyest”, mindig vittünk, amit egy idő után én készítettem. Hiába mondtam, hogy a meggyest én sütöttem, nem hitte el, mindig Marinak köszönte meg. Az utolsó látogatásunkkor vitt sült hús túlélte őt, ott maradt hűtőszekrényének mélyhűtőjében.

✱

Utoljára két héttel halála előtt, a János-kórházban találkoztunk. Őrizzetek meg emlékezetetekben – mondja a búcsúzásakor, és bágyadtan integet felénk a kórházi ágyról. Hamarosan jövünk –

ígérjük. A látogatás után, szomorúan kortyolgatva egy Unicumot a kórház előtti kerthelyiség egyik asztalánál, mindketten éreztük, hogy nem látjuk őt többet. Ezután csak telefonon, ha röviden is, de naponta beszéltünk.

Két hét múlva, szokatlan időben, vasárnap reggel telefoncsengetés. Árpád meghalt – mondom Marinak, mielőtt felveszem a kagylót. Valóban az ő halálhíre érkezett. A telefonálótól megtudtuk, hogy vasárnap hajnalban 4 óra tájt halt meg.

Tomasz Jenő

Csicsery Zsigmond 90 éves

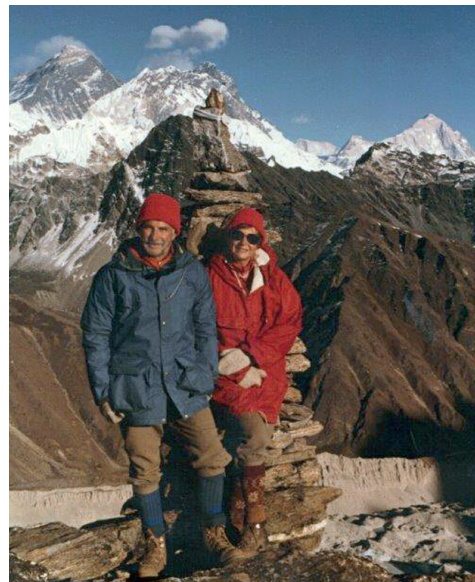

Sigmund (Zsiga) Csicsery PhD, a BME aranydiplomás vegyészmérnök, az MKE tagja, a zeolitikémia és -katalízis Egyesült Államokban élő kiválósága 2019 februárjában töltötte be 90. életévét. Életpályája és életműve tiszteletre méltó.

Budapesten született, középiskolai tanulmányait a visszacsatolt Kassán, a nyolcosztályos Premontrei Gimnáziumban kezdi, azután a családi hagyomány folytatásaként 1943-tól a visszacsatolt Nagyváradon, a Gábor Áron Tűzer Hadapród Iskolában, majd 1944 végétől a közelgő szovjet hadsereg elől távozó iskolájával Németország különböző városaiban folytatja. Eközben édesapja a család többi tagjával Bajorországba menekül. Féléves német- és franciaországi amerikai hadifogság után térhet vissza az „új” Magyarországra, és 1947-ben Budapesten, a Petőfi Sándor Gimnáziumban érettségizik. A Budapesti Műegyetemen 1951-ben kap vegyészmérnöki oklevelet. A váci Forte-gyárban kezd dolgozni. Államellenes bűnökre hivatkozva, ténylegesen családi háttere és amerikai hadifogsága miatt, munkaszolgálatra (1952–53) ítélik, 1953-ban pedig izgatás vádjával börtönbe kerül (elítélését 1990-ben semmisnek nyilvánítják). 1954-től a Kőbányai Gyógyszerárugyárban kap munkát. 1956 októberében menaszszonyával elhagyja Magyarországot, és csatlakozik az időközben az Egyesült Államokba költözött szüleire és testvéreire.

Daytonban (Ohio) a Monsanto kutató vegyészmérnök két éven át. 1959 őszétől a Northwestern Egyetem Ipatieff Laboratóriumában (Evanston, Illinois) Herman Pines professzor vezetésével folytatja tanulmányait, a szerves vegyületek katalízisére összpontosítva. 1964-ben kapja meg PhD-fokozatát a króm-oxid-alumínium-oxid katalizátorok működéséről írt disszertációjáért. 1962-től 1986-ig a Chevron olajvállalat vezető kutatója, fő kutatási területe új katalizátorok (molekulaszita-katalizátorok, alakszelektív katalízis) kutatása és alkalmazása szénhidrogének átalakításában. 1986-ban nyugdíjba vonul, saját tanácsadó céget alapít, amely azután az USA-n kívül sok országban (köztük 5 éven át Indiában, Pune-ban a National Chemical Laboratory zeolitfejlesztési programjában) nyújt szakmai segítséget. 1995 őszén Kiricsi Imre professzor meghívására a Szegedi Tudományegyetemen egy szemesztert tart a szilárd savak által katalizált reakciókról.

Félszáz közlemény és kéttucatnyi szabadalom fűződik a nevéhez. Ő fedezi fel az alakszelektív katalizist („restricted transition state type shape selectivity”). Felfedezései nagyban befolyásolják a mai technológiai fejlesztéseket és inspirálják a fiatalabb zeolitkutatók munkáját.

Feleségével a Gokyo Ri csúcán, 5483 méter magasan a tengerszint felett. Háttérben a Mount Everest

Chevronos időszakában a California Catalysis Societynek az elnöke, és a North American Catalysis Societynek az igazgatója. 1980-ban az MTA Vegyipar Rendszertechnikai Munkabizottság, 2001. december elején az MTA köztestület tagjává választják.

Az UNIDO által támogatott konzultációs munkájáért megkapja az ENSZ „Centre of Excellence” díját. A külföldi magyarság Árpád akadémiai aranyérmét 2011-ben nyeri el a magyar kultúra előmozdításáért.

Szellemi és fizikai aktivitását mindmáig őrzi, amit élénk levelezése és a feleségével, Gabriella asszonnal és barátaival közös bakancsos túrák bizonyítanak.

Kilencvenedik születésnapját feleségével és népes családjával (köztük neves dokumentumfilm-es öccsével, Györggyel) közösen ünnepelték. A Journal of Microporous and Mesoporous Materials¹ is megemlékezik az évfordulóról, felidézve fordulatot fiatalágát, tudományos és emberi életművét.

Kiváló vegyészmérnökünket mi is tisztelettel köszöntjük, erőt, egészséget és sok örömet, további sikereket kívánunk.

Mizsey Péter

Miskolci Egyetem
Kémiai Intézet

Rácz László

BME Kémiai és Környezeti
Folyamatmérnöki Tanszék

¹ <https://doi.org/10.1016/j.micromeso.2019.03.021>